

SZÖVET – przykład węgierskiej inicjatywy na rzecz suwerenności żywnościowej

W ciągu ostatnich kilku lat organizacje społeczeństwa obywatelskiego na Węgrzech zrozumiały wagę przywrócenia bezpośrednich kontaktów rolników z konsumentami. W konsekwencji, suwerenność żywnościowa – podstawowe zagadnienie rolnictwa w wymiarze światowym – stała się kluczowym tematem także dla rolnictwa węgierskiego.

Doskonałe warunki naturalne do uprawy roli w Niece Karpackiej sprawiły, że rolnictwo na Węgrzech ma długą tradycję. Jednakże, zniszczenie tradycyjnego chłopstwa¹ przez reżim komunistyczny na Węgrzech po II Wojnie Światowej oraz globalizacja, skutkująca pojawieniem się międzynarodowych korporacji w latach 90-tych ubiegłego stulecia, doprowadziły do dominacji wielkich gospodarstw rolnych przy jednoczesnym znaczącym zmniejszeniu liczby drobnych rolników. Przystąpienie Węgier do Unii Europejskiej w 2004 roku zwiększyło konkurencję ze strony innych państw członkowskich UE i jeszcze bardziej utrudniło życie drobnych rolników rodzinnych.

W 2006 roku w wiosce Nagykörrű (północno-wschodnia część Węgier) została utworzona organizacja Przymierze dla Żyjącej Tiszy (*Szövetség az Élő Tiszáért* – SZÖVET), w skład której weszli przedstawiciele wszystkich grup społecznych. Celem organizacji jest wspieranie interesów lokalnych społeczności mieszkających wzdłuż brzegów rzeki Tisza. Wśród jej głównych zadań jest stworzenie i wdrożenie wszechstronnego programu rozwoju drobnego rolnictwa rodzinnego przyjaznego środowisku naturalnemu i w ten sposób poprawa warunków życia lokalnej populacji.

Cele i działania organizacji SZÖVET można połączyć z sześcioma zasadami suwerenności żywnościowej wymienionymi w dokumencie końcowym międzynarodowego forum na temat suwerenności żywnościowej, które odbyło się w 2007 roku w Nyéleni.²

Zgodnie z pierwszą zasadą suwerenności żywnościowej („żywność dla ludzi”), która mówi, że „prawo do wystarczającej ilości zdrowej i kulturowo odpowiedniej żywności jest prawem wszystkich osób, grup i społeczności”³, SZÖVET wspiera produkcję świeżej żywności, uprawianej bez wykorzystania środków chemicznych i przy niewielkim udziale zasobów zewnętrznych oraz dąży do zachowania lokalnej spuścizny kulturowej. Zadaniem rolnictwa jest **dostarczanie miejscowej ludności zdrowej i pożywnej żywności, która wytwarzana jest z uwzględnieniem lokalnych uwarunkowań kulturowych**. Organizacja SZÖVET „odrzuca pogląd, według którego żywność jest jednym ze zwykłych towarów rynkowych lub elementem międzynarodowego agrobiznesu”.⁴

Zgodnie ze swoją drugą zasadą („docenienie producentów żywności”), suwerenność żywnościowa „docenia i respektuje prawa kobiet i mężczyzn, chłopów, drobnych rolników rodzinnych, hodowców, rybaków i ludności rdzennej, którzy uprawiają, zbierają i przetwarzają żywność”⁵. W tym duchu, **organizacja SZÖVET udziela wsparcia społecznościom i rolnikom mieszkającym wzdłuż brzegów rzeki Tisza**. W swoich publikacjach, a także na krajowych i międzynarodowych konferencjach i spotkaniach, reprezentanci SZÖVET podkreślają szczególną wartość tego regionu.

---

¹ Granberg, L., Kovách, I. and Tovey, H. (2001) *Europe's green ring*. Aldershot: Burlington

² Forum for Food Sovereignty (2007) *Synthesis Report*. www.nyeleni.org/spip.php?article334

³ Forum for Food Sovereignty, *op.cit.*

⁴ Forum for Food Sovereignty, *op.cit.*

⁵ Forum for Food Sovereignty, *op.cit.*

Realizując trzecią zasadą suwerenności żywnościowej („lokalne systemy żywnościowe”), SZÖVET **promuje uprawy z wykorzystaniem lokalnych oraz tradycyjnych odmian roślin na Węgrzech**. Dobrym przykładem są sady wiśniowe w wiosce Nagykörű. Uprawiana w nich „cierpka wiśnia” została zasadzona w drugiej połowie XIX w. przez barona György Petrovay. Petrovay miał 65 odmian wiśni w swoim ogrodzie, z których odmiana „Germersdorf Giant” okazała się najbardziej odpowiednia dla warunków klimatycznych panujących w Nagykörű.

Także na trzeciej zasadzie suwerenności żywnościowej oparty jest **marketing bezpośredni**, który stanowi główny zakres działań organizacji SZÖVET. Organizacja zainicjowała regularną sprzedaż bezpośrednią na lokalnych targowiskach oraz próbuje „zbliżyć do siebie producentów rolnych i konsumentów”⁶. Celem długofalowym jest zapewnienie stałej możliwości udziału rolników w marketingu bezpośrednim na poziomie lokalnym oraz w stolicy kraju. W ten sposób SZÖVET stara się zbudować związki między konsumentami w Budapeszcie a rolnikami na wsi, zapewniając mieszkańcom stolicy zdrową i uwzględniającą lokalne uwarunkowania kulturowe żywność.

Zorganizowanie tego typu sprzedaży bezpośredniej jest znaczącą pomocą dla drobnych rolników rodzinnych, ponieważ sami nie mają oni możliwości dostarczenia swoich produktów na targowiska w Budapeszcie. Wielu rolników nie posiada samochodu lub nie ma czasu, który mogliby poświęcić na sprzedawanie produktów z dala od gospodarstw. Sukces marketingu bezpośredniego zależy w dużej mierze od **aktywności świadomych konsumentów**, którzy dokonują odpowiedzialnych wyborów konsumenckich, „poszukują naturalnych, ekologicznych i nieprzetworzonych produktów, spełniających ich potrzeby zdrowotne i żywnościowe. Unikają oni środków chemicznych lub pestycydów, które mogą mieć negatywny wpływ na ich zdrowie lub środowisko naturalne. (...) Kto jest producentem? Skąd ten produkt pochodzi? (...) Chcą znać pochodzenie kupowanych produktów oraz dążą do bardziej osobistych interakcji podczas robienia zakupów.”⁷

Działania marketingowe organizacji SZÖVET rozpoczęły się w 2008 roku od akcji „Ratuj cierpkie wiśnie!” na targowisku Komjádi w Budapeszcie. Głównym celem akcji było zwrócenie uwagi na nieuczciwe praktyki cenowe związane z owocami w czasie ich największego sezonowego wysypu. Nieoczekiwany sukces akcji (16 ton sprzedanych wiśni) stanowił dowód na to, że istnieje duże zainteresowanie lokalnymi produktami. Obecnie, organizacja SZÖVET jest co tydzień obecna na czterech targowiskach w Budapeszcie⁸. Regularnie **skupuje owoce i warzywa od 10-15 rolników z wioski i dowozi je na wspomniane targowiska w stolicy**. To bardzo znacząca pomoc dla rolników, którzy sami nie mogli sobie poradzić z konkurencją ze strony międzynarodowych firm. **Dzięki swojej działalności SZÖVET odnawia stare tradycje rolnicze w całym regionie**.

Dla rolników ważne jest otrzymywanie uczciwych cen, pokrywających nie tylko sam koszt produkcji. Działania organizacji SZÖVET są oparte na zasadach panujących w ruchu Sprawiedliwego Handlu. „Cena w ramach Sprawiedliwego Handlu ma na celu zapewnienie, aby producenci mogli pokryć swój średni koszt zrównoważonej produkcji. Jest to

---

⁶ Forum for Food Sovereignty, *op.cit.*

⁷ Bemporad, R. and Baranowski, M. (2007) *Conscious Consumers Are Changing the Rule of Marketing. Are You Ready? Highlights from the BBMG Conscious Consumer Report*. p.2
www.fmi.org/docs/sustainability/BBMG_Conscious_Consumer_White_Paper.pdf

⁸ FAAN (2010) *Local Food Systems in Europe. Case studies from five countries and what they imply for policy and practice*. IFZ: Graz. www.faanweb.eu

zabezpieczenie dla rolników w okresie, gdy światowe ceny żywności spadają poniżej zrównoważonego poziomu”.⁹

Zgodnie ze swoją czwartą zasadą („lokalna kontrola”), suwerenność żywnościowa „przekazuje kontrolę nad terytorium, ziemią, pastwiskami, wodą, nasionami, żywym inwentarzem i populacją ryb lokalnym producentom żywności”¹⁰. Jednym z celów organizacji SZÖVET jest spowolnienie migracji ze wsi do miast. Jej ambicją jest ochrona drobnych rolników rodzinnych przed niesprawiedliwymi zasadami międzynarodowego handlu oraz doprowadzenie do sytuacji, w której to rolnicy i konsumenci będą w centrum podejmowania decyzji dotyczących żywności. Dobrym przykładem działalności SZÖVET w tym zakresie była kwestia tzw. Dekretu ws. Gospodarstw Małorolnych¹¹ z 2006 roku. W opinii SZÖVET, dekret wprowadził na Węgrzech przeszkody wstrzymujące rozwój marketingu bezpośredniego oraz zawierał nieuzasadnione ograniczenia ilościowe i sanitarne dotyczące niektórych kategorii produktów, takich jak przetworzone jarzyny, owoce oraz świeże mięso, a także uboju świń i owiec. Drobnyim producentom zabroniono również marketingu przetworzonych produktów w lokalnych sklepach i restauracjach. **W 2009 roku SZÖVET, wspólnie z 53 węgierskimi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, rozpoczęła kampanię na rzecz zmiany wspomnianego dekretu** przez Ministerstwo Rolnictwa. Argumentowano, że konieczne jest „pełne i niezakłócone wykorzystanie tradycyjnych metod na każdym etapie produkcji, przetwarzania i dystrybucji żywności zgodne z regulacjami Komisji Europejskiej dotyczącymi zachowania higieny przy produkcji żywności” (EC 2004a, b, c). W rezultacie kampanii, w maju 2010 roku wszedł w życie nowy dekret bardziej przyjazny drobnym rolnikom, choć wciąż zawierający kilka utrudnień.

Kierując się piątą zasadą suwerenności żywnościowej („budowanie wiedzy i umiejętności), działalność organizacji SZÖVET „opiera się na umiejętnościach producentów żywności, którzy zachowują, rozwijają oraz zarządzają lokalną produkcją rolną i systemami zbierania plonów. [Organizacja] rozwija odpowiednie narzędzia badawcze, których zadaniem jest **wspieranie tej lokalnej specjalistycznej wiedzy i przekazywanie jej następnym pokoleniom.**”¹² W tym celu SZÖVET prowadzi szkolenia dla dorosłych (np. kursy dla rolników lub nauka jazdy na traktorze), a dla dzieci organizuje lokalne wycieczki przyrodoznawcze i lekcje w szkołach, które wzmacniają świadomość dotyczącą ochrony środowiska naturalnego.

Szósta zasada suwerenności żywnościowej („współpraca z naturą”) akcentuje „wspieranie środowiska naturalnego poprzez stosowanie zróżnicowanych, ekologicznych metod produkcji i zbierania plonów, które w niewielkim stopniu są realizowane przy użyciu zasobów zewnętrznych, a których celem jest maksymalne wykorzystanie bogactwa ekosystemów”¹³. **W tym duchu realizowana jest najważniejsza inicjatywa organizacji SZÖVET, czyli przywrócenie tradycyjnego zarządzania krajobrazem równin zalewowych wzdłuż brzegów rzeki Tisza. Jej celem jest zachowanie i promowanie bogactwa ekologicznego regionu, różnorodności lokalnych odmian drzew owocowych i warzyw rosnących w starych sadoch, lasach i na pozostałościach równin zalewowych.** „Ten rodzaj zarządzania krajobrazem różni się od konwencjonalnych form uprawy roli, gdyż zapewnia on odpowiedni dochód rolnikom z ziemi, przy jednoczesnym zachowaniu zasobów i naturalnego

---

⁹ Fairtrade Labelling Organisations International, *What is Fair Trade?* www.fairtrade.net/what_is_fairtrade.html

¹⁰ Forum for Food Sovereignty, *op.cit.*

¹¹ Dekret 14/2006, II.16, regulujący produkcję żywności, jej przetwarzanie i sprzedaż przez drobnych rolników rodzinnych, został opracowany przez węgierskie Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi przy współpracy z Ministerstwem Zdrowia, Spraw Publicznych oraz Zatrudnienia.

¹² Forum for Food Sovereignty, *op.cit.*

¹³ Forum for Food Sovereignty, *op.cit.*

środowiska. (...) Zarządzanie krajobrazem równin zalewowych bazuje na kontrolowanym zalewaniu równin oraz kierowaniu wody z powrotem do rzeki. (...) Dzięki tej metodzie zarządzania, nadmiar wody w trakcie powodzi jest wykorzystywany w trakcie okresów suchych”.¹⁴

Odtwarzając współpracę rolników z lokalnymi społecznościami poprzez inicjatywy marketingu bezpośredniego oraz przywracając tradycyjne metody zarządzania lokalnym krajobrazem, organizacja SZÖVET przyczynia się w znaczący sposób do przywrócenia tradycji zrównoważonej lokalnej produkcji rolnej realizowanej przez drobnych rolników rodzinnych. Tym samym SZÖVET stanowi dobry przykład inicjatywy na rzecz suwerenności żywnościowej na Węgrzech.

Anna Korzenszky
Védegylet (Protect the Future)
Bartók Béla út 19
1114 Budapest
Węgry
email: iroda@vedegylet.hu
tel.: +36 1 279 15 95
fax: +36 1 279 15 96
www.vedegylet.hu

tłumaczenie: Zbigniew Szalbot

Artykuł powstał przy wsparciu finansowym Unii Europejskiej. Za jego treść odpowiada Polska Zielona Sieć oraz jej partnerzy i w żadnym stopniu nie może być on postrzegany jako odzwierciedlenie stanowiska Unii Europejskiej. Artykuł powstał także w ramach projektu „Środkowoeuropejskie partnerstwo na rzecz zrównoważonego rolnictwa i suwerenności żywnościowej” dofinansowanego ze środków International Visegrad Fund.

---

¹⁴ Alliance for the Living Tisza (2008) *A chance along the river Tisza. An initiative to bring harmony between nature and man, for a sustainable economy: Biodiversity Micro Grant Fund – Report and prospects.*
www.elotiszaert.hu